

Agnieszka Kijak

Uniwersytet w Siedlcach, Polska

ORCID: 0000-0002-4547-3798 | e-mail: agnieszka.kijak@uws.edu.pl

Zwrot kulturowy w badaniach onomastycznych – sprawozdanie z XXIII Międzynarodowej i Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej

DOI: 10.34739/clg.2023.15.10

W dniach 19–21 października 2023 r. odbyła się XXIII Międzynarodowa i Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna – MIOKO. Jest to jedno z największych wydarzeń onomastycznych w Polsce, którego specyfikę stanowi organizacja w różnych ośrodkach badawczych i miastach Polski. Tegoroczna edycja odbyła się w Opolu w siedzibie Uniwersytetu Opolskiego. Pozostali organizatorzy to Polska Akademia Nauk, Polskie Towarzystwo Onomastyczne, oraz Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. W skład komitetu organizacyjnego weszli: dr hab. prof. UO Danuta Lech-Kirstein (przewodnicząca), dr hab. prof. UO Katarzyna Łeńska-Bąk (z-ca przewodniczącej), dr hab. prof. UO Anna Tabisz (z-ca przewodniczącej), dr Katarzyna Książek (członek), dr Julia Piotrowska (członek), dr Daniel Borysowski (członek), dr Radosław Marcinkiewicz (członek), dr Anna Andrzejewska (sekretarz), dr Urszula Sawicka (sekretarz), mgr Katarzyna Preuhs (sekretarz). Komitet Naukowy stanowili: PhDr. Žaneta Dvořáková, PhD, PhDr. Milan Harvalik, PhD, prof. Mgr. Jaromir Krško, PhD, prof. dr hab. Halina Kurek, Dr. h.c. prof. PaedDr. Pavol Odaloš, CSc., PhD Yaroslav Redkva, prof. dr hab. Elżbieta Rudnicka-Fira, prof. dr hab. Irena Sarnowska-Giefing, prof. dr hab. Katarzyna Skowronek, PhDr. Pavel Štěpán, PhD, prof. dr hab. Ewa Wolnicz-Pawłowska, Dr. Christian Zschieschang. W Komitecie Honorowym znaleźli się: dr hab. Maciej Eder, prof. PAN – Przewodniczący Komitetu Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, prof. dr hab. Artur Rejter – Przewodniczący Komisji Onomastycznej PAN, dr hab. prof. UŁ Artur Gałkowski – Członek Zarządu ICOS International Council of

Onomastic Sciences oraz przewodniczący Grupy Terminologicznej ICOS, dr Wojciech Włoskowicz – Prezes Polskiego Towarzystwa Onomastycznego oraz prof. dr hab. Elżbieta Dąbrowska – Przewodnicząca Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Patronat honorowy nad konferencją objął Andrzej Buła – marszałek województwa Opolskiego, Sławomir Kłosowski – wojewoda Opolski, Arkadiusz Wiśniewski – Prezydent Miasta Opola, prof. dr hab. Marek Masnyk – Rektor Uniwersytetu Opolskiego.

Kolejna edycja konferencji została poświęcona problematyce onomastyki kulturowej. Uczestnikom zaproponowano skoncentrowanie się na problemach badawczych, takich jak: zwrot kulturowy w badaniach onomastycznych; metodologia kulturowych badań onomastycznych; nazwy własne w świetle etnolingwistyki, lingwistyki kulturowej i antropologicznej, językowego obrazu świata, nazwy własne na pograniczach, kognitywne ujęcie onimii, nazwy określonych desygnatów w różnych kulturach i językach; nazwy własne w dyskursie, a także nazwy własne a wytwory kultury. W wydarzeniu wzięli udział goście z kraju i zagranicy – nie tylko językoznawcy, lecz także przedstawiciele innych dyscyplin podejmujących refleksję naukową na temat nazw własnych.

Konferencję otworzyła przedstawicielka gospodarzy – prof. dr hab. Jolanta Nocoń, dyrektor Instytutu Językoznawstwa UO. Gości powitała przewodnicząca komitetu organizacyjnego – prof. Danuta Lech-Kirstein. Następnie głos zabrali wybrani członkowie komitetów honorowego i naukowego, a także osoby reprezentujące instytucje, które objęły nad konferencją patronat honorowy.

Po powitaniach rozpoczęły się obrady plenarne, w trakcie których uczestnicy wysłuchali czterech referatów. Pierwszy na temat relacji między badaniami onomastycznymi a nową humanistyką wygłosił prof. dr hab. Artur Rejter (Katowice). Kolejny dotyczył ujęcia nazw własnych jako „leksemy kulturowe” w Beskidzie Niskim i Beskidzie Sądeckim. Przedstawiła go prof. dr hab. Halina Kurek (Kraków). Następnym wartościowym wystąpieniem była prelekcja prof. dr hab. Renaty Przybylskiej, która omówiła zjawisko imion jako nośników wartości, potwierdzając je m.in. przykładami „psucia imion”. Na koniec tej części prof. Yaroslav Redkva dokonał prezentacji systemów ojkonomicznych obszarów etnicznie mieszanych, z których jednym jest obszar zachodniej Ukrainy i wschodniej Polski.

Po przerwie przedstawiono kolejne pięć referatów. Pierwszy z nich, dotyczący komplementarności badań krajobrazu językowego i onomastyki,

wygłosił prof. mgr. Jaromir Krško (Bańska Bystrzyca). Następnie uczestnicy wysłuchali wystąpienia prof. dr hab. Elżbiety Rudnickiej-Firy na temat przenikania języków i kultur w średniowiecznej antroponimii Krakowa. Potem wystąpił PhDr Pavel Štěpán z referatem na temat funkcji antroponimów. W tej części prelekcję wygłosiła także prof. dr hab. Katarzyna Skowronek (Kraków), która dokonała omówienia nazw własnych w kulturze ezoteryzmu, analizując polską prasę przedwojenną. Obrady pierwszego dnia zakończyło wystąpienie prof. dr hab. Mariusza Rutkowskiego dotyczące toponimii miejskiej ujmowanej jako emanacji polskiego kanonu kultury.

Drugiego dnia obradowano z podziałem na sekcje tematyczne. Przed południem dyskutowano w pięciu z nich. Pierwsza poświęcona została onomastyce literackiej. Wygłoszono w niej pięć referatów. Obrady rozpoczął dr hab. Paweł Graf (Poznań) wystąpieniem dotyczącym nazw własnych postaci w kolejnych polskojęzycznych wersjach utworu „Król Ubu”. Następny referat wygłosiła dr Marta Nowak (Lubiana), która dokonała analizy materiału onimicznego wyekscerpowanego z powieści kryminalnej „Współlokatorki” Mai Novak. W trzecim referacie dr hab. Violetta Jaros (Częstochowa) omówiła zagadnienie habitatytyw w prozie epistolarnej Joachima Lelewela. W tej sekcji słuchacze wysłuchali także wystąpienia dr hab. Magdaleny Graf (Poznań) na temat nazw własnych w poezji Juliana Tuwima oraz prof. dr hab. Rafała Zarębskiego (Łódź), który dokonał omówienia roli onimów biblijnych na tle kształtowania się polskich paradygmatów fleksyjnych.

Równolegle obradowano w sekcji poświęconej antroponimii. Mgr Agata Łojek (Warszawa), omawiając materiał badawczy liczący około 13 tys. notacji wyekscerpowanych z ksiąg chrztów i urodzeń, zaprezentowała sposoby identyfikacji kobiet w systemie antroponimicznym parafii Daleszyce w XVII wieku. Kolejny referat wygłosił dr Andrzej Chłudziński (Pruszcz Gdański) na temat odzawodowych nazw osobowych. Dr hab. Elżbieta Bogdanowicz (Białystok) omówiła wielokulturowy charakter antroponimii w powieści *Silva rerum* Kristiny Sabaliauskaitė, a na zakończenie obrad w tej sekcji referat przedstawiła dr hab. Agnieszka Piela (Katowice), która opowiedziała o fikcyjnych nazwach własnych w polskiej frazeologii.

W trzeciej przedpołudniowej sekcji obradowano na temat chrematonimii. Zaprezentowano w niej pięć referatów. Pierwszy z nich wygłosił dr Katalin Török (Warszawa), który dokonał omówienia węgierskich nazw deserów. Drugie wystąpienie także dotyczyło tematyki kulinarnej – dr hab. Lidia Przy-

muszała oraz dr hab. Dorota Świtała-Trybek (Opole) przedstawiły w nim zagadnienie nazw imprez kulinarnych. Trzeci referat wygłosił dr hab. Marcin Kojder (Lublin) na temat nazwy polskich browarów rzemieślniczych. Tę sekcję zakończyło wystąpienie dr. Piotra Tomasika (Bydgoszcz) poświęcone nazwom własnym oraz pozostającym na granicy apelatywów i priopriów, które zawierają w sobie przeczenie.

Czwarta poranna sekcja poświęcona została urbanonimom. Wysłuchano w niej czterech prelekcji dotyczących anojkonimów motywowanych czeskim słowem *hřbitov* ('cmentarz') lub jego dialektyczną odmianą *krchov* (wystąpienie mgr Martiny Zirhutovej), nazewnictwa kamienic (prelekcja dr hab. Małgorzaty Magdy-Czekaj, Kraków), nazw przystanków (referat dr Agnieszki Kijak, Siedlce) oraz eklezjonimów (prezentacja dr Anny Szczęśny, Warszawa).

W tym samym czasie odbywała się sesja online, w której dyskutowano nad różnymi zagadnieniami związanymi z onomastyką kulturową. Pierwszy referat, wygłoszony przez dr hab. Ewę Horyń (Kraków), dotyczył nazw kopalń. W drugim – dr hab. Izabela Łuc (Katowice) omówiła wybrane urbanonimy z opowiadań Agnieszki Zimnowodzkiej. Następnie miało miejsce wystąpienie mgr Anny Jedynek-Wypych (Opole), która opowiedziała o nazwach własnych w polskich komediach. W tej sekcji wysłuchano jeszcze prelekcji dr hab. Magdaleny Pudy-Blokesz o biblijnych i religijnych odwołaniach w oficjalnych nazwach firm rejestrowanych w Polsce oraz dr hab. Kataliny Resze-giego o wiedzy dzieci na temat nazw miejscowych.

Po przerwie kawowej obradowano w kolejnych czterech sekcjach stacjonarnych oraz jednej online. W pierwszej dyskutowano pod hasłem „Dyskurs i media”. Rozpoczęto ją referatem dotyczącym nazw telewizyjnych programów sportowych (wystąpienie dr Katarzyny Burskiej, Łódź). Pozostałe wystąpienia poświęcone zostały różnego rodzaju tytułom: podręczników do nauki języka polskiego i hiszpańskiego (prelekcja dr Anny Andrzejewskiej, Opole), poradników dla rodziców (referat dr Beaty Jędrzejczak, Gdańsk) oraz albumów fonograficznych w muzyce popularnej (wystąpienie dr. Radosława Marcinkiewicza, Opole).

Równolegle obradowała sekcja, w której zaprezentowano cztery referaty dotyczące antroponimii. W pierwszym z nich dr hab. Monika Kresa (Warszawa) przeanalizowała imiona osób wyznania mojżeszowego notowane w wybranych księgach urodzeń. W kolejnym dr Michał Mordań (Białystok) dokonał omówienia imion Polaków – mieszkańców Dyneburga w latach

1945–1991. W trzecim referacie Elka Jacheva-Ulchar (Skopje) opisała etymologię i strukturę nazwiska *Kotsare*. Na zakończenie tej sekcji dr Dariusz Ivoška (Wilno) omówił osobliwości identyfikacji osobistej oraz antroponimiczne nazwy miejscowe w dokumentach Zakonu Niemieckiego.

W trzeciej sekcji zaplanowano dyskusję nad kolejnymi zagadnieniami związanymi z chrematonimią. Przedstawiono w niej trzy referaty, w których poruszono tematykę: dziewiętnastowiecznych nazw towarów (wystąpienie dr Samuela Tomasik, Bydgoszcz), nazw polskich znaczków pocztowych (prelekcja dr. Henryka Duszyńskiego-Karabasa, Bydgoszcz) oraz nazw własnych polskich start-upów (prezentacja dr Julii Piotrowskiej, Opole).

W czwartej odbywającej się w tym samym czasie sekcji stacjonarnej dyskusjom poddano pięć referatów dotyczących urbanonimii. W pierwszym z nich dr hab. Justyna Walkowiak oraz prof. dr hab. Małgorzata Rutkiewicz-Hanczewska (Poznań), rozważały fenomen nazw skwerów w Polsce. Drugi referat na temat użycia przyimków „w” i „na” z nazwami państw wygłosił Dr. sc. ing. Ans Ataol Berzin (Rzeżyca). Tematem wystąpienia dr. Wojciecha Włoskowicza była toponimia Ukrainy Zachodniej (Kraków), a Pavla Skorupy (Wilno) apelatywne oikonimy we współczesnym powiecie wileńskim. Obrady w tej sekcji zakończyła prelekcja dr hab. Mirosławy Sagan-Bielawy (Kraków) dotycząca problematyki użycia nazw własnych w dyskursie publicznym.

W drugiej tego dnia sekcji prowadzonej online wysłuchano trzech referatów. W pierwszym Rolandas Kregždys, PhD (Wilno), skupiając się na analizie etymologicznej nazwy miejscowości Rajgród wykazał, że ten toponim przypisać należy adaptowanym nazwom miejscowości germańskiego pochodzenia. Następnie uczestnicy wysłuchali wystąpienia dr. Kordiana Kuczmy (Sztutowo) na temat patronów ulic Gdańska i Lwowa. Kolejny referat dr hab. Ewy Zmudy (Kraków) – dotyczył perspektyw w zakresie badań nad nazwami własnymi z uwzględnieniem narzędzi teolingwistycznych. Następna referentka – mgr Alisa Stunžaitė (Wilno) – w swoim wystąpieniu poruszyła problematykę manifestacji kulturowej metonimii w litewskich drymonimach. Ostatnią prezentację przedstawił dr Łukasz Trzeciak, który przeanalizował imiona i ich wybrane derywaty i wykazał, że stanowią one bazę leksykalną współczesnych nazwisk polskich Ormian. Obrady zakończyła prezentacja Studenckiego Koła Naukowego „Onoma”.

Po przerwie obiadowej dyskutowano w kolejnych pięciu sekcjach stacjonarnych. Pierwsza poświęcona została referatom dotyczącym toponimii.

Dr hab. Lilia Citko (Białystok) omówiła zagadnienie słowiańsko-bałtyckich paraleli semantycznych w podlaskiej mikrotoponimii. Druga prelegentka – dr Agnieszka Jurczyńska-Kłosok (Kraków) – przedmiotem swojego wystąpienia uczyniła polionimię. Trzecia referentka – dr Ilona Kulak (Kraków) – rozważała, czy ludowe nazwy roślin to fitonimy. Ostatnia dyskutantka w tej sekcji – dr hab. Urszula Wójcik (Częstochowa) – podjęła próbę rekonstrukcji językowo-kulturowego obrazu świata szlachty zagrodowej podkrakowskich Radwanowic.

W drugiej poobiedniej sekcji znalazły się referaty dotyczące antroponimii. Poruszono w nich zagadnienia religijnych „kulturowych i społecznych aspektów nadawania imion (wystąpienie mgr Klaudii Abucewicz, Warszawa), czeskich nazwisk z obszaru graniczącego ze Słowacją (prezentacja mgr Stanislavy Spinkovej, Czechy), a także problematykę przezwisk: gwarowych (prelekcja dr. Tomasza Kurdyły, Kraków) oraz uczniowskich (referat dr Eweliny Zając, Łódź). Obrady w tej sekcji zakończył referat na temat imion pająków i gadów wygłoszony przez dr Agnieszkę Kołodziej (Wrocław).

W równoległej sekcji obradowano na temat onomastyki korpusowej. Pierwsi prelegenci – Jaroslav David PhD (Ostrawa) oraz mgr Martin Bartůněk (Ujście) przedstawili badania nad regionami jako przykład przecięcia się trzech podejść dyscyplinarnych: geografii, lingwistyki oraz onomastyki. Kolejne dwa referaty dotyczyły dolnołużyckich nazw własnych. Poświęcono im wystąpienia: mgr Joanny Szczepańskiej (Chociebuż) oraz mgr. Marcina Szczepańskiego (Chociebuż). W tej sekcji wysłuchano także prelekcji Dr. h.c. prof. PaedDr. Pavola Odaloša, Csc. (Bańska Bystrzyca) o wpływie jednostek i pokoleń na terminologię onomastyczną. Na zakończenie dr hab. Halszka Górny (Kraków) opowiedziała o projekcie realizowanym w Instytucie Języka Polskiego PAN w Krakowie, efektem którego jest „Internetowy słownik nazwisk w Polsce”.

Czwarta poobiednia sesja drugiego dnia konferencji została poświęcona urbanonimii. Zaprezentowano w niej pięć referatów na temat nazw słowackich (wystąpienia uczestników z Bańskiej Bystrzycy – Gabriela Rožaia PhD, o modelach onimicznych standardowych urbanonimów w dwóch miastach regionu Gemer – Rožňave i Revucy, oraz Veroniki Gondekovej, PhD o urbanonimach Zwolenia) oraz czeskich (prelekcja Martiny Ptáčnickovej, PhD z Pragi o zjawisku spontanicznego przemianowania publicznych przestrzeni miejskich dokonanego w wyniku dwóch inwazji), a także ukraińskich (referat dr. Liubova Ostasha z Pragi o echem wojny w przestrzeni onimicznej).

Ukrainy). W tej sekcji referat wygłosiła także dr Beata Afeltowicz (Szczecin), która omówiła pochodzenie wybranych urbanonimów określających ośrodki miejskie w województwie zachodniopomorskim.

W tym samym czasie dyskutowano nad zagadnieniami związanymi z dyskursem i mediami. W piątej poobiedniej sekcji uczestnicy wysłuchali pięciu referatów. Pierwszy wygłoszony przez prof. dr hab. Alinę Narusze- wicz-Duchlińską (Olsztyn) dotyczył postrzegania nazwisk przez internau- tów. W drugim mgr Karolina Galewska (Poznań) omówiła zjawisko rosnącej popularności derywatów odnazewniczych również w języku internautów. Następnie dr hab. Izabela Domaciuk-Czarny (Lublin) dokonała analizy tytu- łów wiadomości e-mail jako przykładów tekstów perswazyjnych. Kolejne wystąpienie dotyczyło nazw zastępczych i deskryptywnych w publicystyce internetowej, prof. dr Vladimír Patráš (Bańska Bystrzyca) omówił je jako no- śniki strategii komunikacyjnych. Obrady w tej sekcji zakończył referat Karela Střeleca, PhD i Bc. Zuzany Sabelovej (Ostrawa) na temat nazewnictwa oni- micznego jako narzędzia władzy medialnej, ideologicznej i totalitarnej, kon- troli oraz cenzury.

Ostatniego dnia zaplanowano dwie sesje obrad. Przed południem dyskutowano z podziałem na sekcje tematyczne, zaś późniejsze obrady miały charakter plenarny. Pierwsza grupa referatów dotyczyła toponimii. Prele- genci poruszali to zagadnienie, omawiając nazwy występujące na różnych obszarach, takich jak: Śląsk (wystąpienie dr. Pawła Swobody, Kraków), Beskid Niski (prelekcja dr. Roberta Słabczyńskiego, Rzeszów) oraz Bawaria (referat dr. hab. Haralda Bichlmeiera, Lipsk). W tej sekcji referat wygłosiła także dr hab. Urszula Bijak (Kraków), która omawiała w nim zagadnienie pamięci o Żydach widocznej w toponimii Polski.

Druga sekcja poświęcona została problematyce antroponimii. W jej trakcie uczestnicy wysłuchali trzech referatów. Dwa z nich dotyczyły polskich imion i nazwisk (prelekcje dr. hab. Adama Siwca, Lublin oraz dr hab. Izy Matusiak-Kempy, Olsztyn). W trzecim PhDr. Veronika Štěpánová (Praga) dokonała analizy wybranych pytań z poradni językowej dotyczących nazw własnych. W czwartej sekcji ostatniego dnia konferencji zaprezentowano cztery referaty związane z zagadnieniem onomastyki korpusowej. Dwa z nich dotyczyły imion czeskich (prelekcja mgr Kristýny Březinovej, mgr Jarmily Mádrovej oraz mgr Agaty Reclik, Ostrawa, w której dokonano analizy kontekstu społeczno-kulturowego związanego z najczęściej występującymi antroponimami oraz samodzielne wystąpienie mgr Agaty Reclik na temat

nazw własnych w korpusie Karla Čapka). W tej sekcji również dr Beata Ziajka (Kraków) omówiła nieoficjalne antroponimy mieszkańców gminy Babice w powiecie chrzanowskim jako przykład wiejskiej uczuciowości. Wysłuchano także referatu dr. hab. Zbigniewa Babika, który dokonał analizy zbioru Geneteki i wykazał jej wysoką przydatność w badaniach onomastycznych, w szczególności nad nazwiskami.

W ostatnich obradach tematycznych dyskutowano nad zagadnieniem onimów związanych z językowym obrazem świata. W sekcji poświęconej tej kwestii znalazło się pięć referatów, w których omówiono antroponimy jako znaki pamięci (wystąpienie dr hab. Anny Piechnik, Kraków), językowo-kulturowy obraz wybranych wsi (prelekcje mgr. Łukasza Karpeckiego o wielokulturowości utrwalonej w historycznym nazewnictwie terenowym wsi z pogranicza polsko-ukraińskiego, dr hab. Iwony Nobis, Kraków, poświęcone nazwom terenowym ziemi świętokrzyskiej motywowanymi czynnikami kulturowymi oraz dr. Tomasza Jelonka, Kraków, na temat toponimów gminy Wręczyca Wielka w powiecie kłobuckim). Na zakończenie tej sekcji dr hab. Zenon Lica (Gdańsk) omówił zagadnienie językowo-kulturowego obrazu ludzkiego ciała utrwalony w polskich i niemieckich nazwiskach.

Po przerwie odbyły się ostatnie obrady plenarne, w których referaty wygłosiło czworo prelegentów. Dr. Christian Zschieschang (Chociebuż) przedstawił stan badań nad nazwami własnymi prowadzonych przez Instytut Łużycki. Następnie PhDr. Žaneta Dvořáková, Ph.D (Praga) przeanalizowała zmiany nazwisk czeskich Żydów w okresie od 1867 do 1918 roku. W kolejnym wystąpieniu dr hab. Agnieszka Myszka (Rzeszów) omówiła zagadnienie niekomercyjnych nazw prywatnych jako typ chrematonimów użytkowych. Obrady zakończyła prelekcja dr. hab. Artura Gałkowskiego (Łódź) na temat kompetencji onomastycznej w edukacji językowo-kulturowej.

W konferencji stacjonarnie wzięło udział kilkuset uczestników. Dzięki transmisji internetowej i sekcjom prowadzonym online ta liczba była jeszcze większa. Wielowątkowe dyskusje na temat nazw odbywające się w ciągu trzech dni trwania obrad pokazują, jak ważne miejsce MIOKO zajmuje wśród wydarzeń językoznawczych. Uczestnicy tej konferencji z niecierpliwością będą oczekiwać kolejnej edycji, która odbędzie się już za dwa lata.